

6. Літературознавчий словник-довідник / Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів, В. І. Теремко та ін. – К.: ВЦ “Академія”, 1997. – 752 с.
7. Мушкетик Ю. Січ-мати: кіносценарій за мотивами повісті Миколи Гоголя “Тарас Бульба” / Ю. Мушкетик // Київ. – 2006. – № 6. – С. 2-43.
8. Поетика: словарь актуальных терминов и понятий / ред. Н. Д. Тмарченко. – М.: Изд-во Кулагиной; Inrada, 2008. – 358 с.
9. Семенчук І. Мистецтво композиції і характер / І. Семенчук. – К.: Вища школа, 1974. – 136 с.
10. Ткаченко А. Мистецтво слова: Вступ до літературознавства: підручник для студентів гуманітарних спеціальностей вищих навчальних закладів / А. Ткаченко – К.: ВПЦ “Київський університет”, 2003. – 448 с.

УДК 821.14'06-311.6.09(045)

ЖАНРОВО-СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ РОМАНУ Л. ПСАРАФТИ “ПОСМІШКА ГЕКАТИ”

Потіпак Ю. А., к. філол. н., ст. викладач

Маріупольський державний університет

Статтю присвячено дослідженню специфіки історичного роману грецької письменниці Л. Псарафти “Посмішка Гекати”. Розглядаються жанрово-стильові особливості твору, акцентується увага на прикметних рисах художнього письма авторки.

Ключові слова: історичний роман, жанр, сюжет, наратор, хронотоп.

Потіпак Ю. А. ЖАНРОВО-СТИЛЕВЫЕ ОСОБЕННОСТИ РОМАНА Л. ПСАРАФТЫ “УЛЫБКА ГЕКАТЫ” / Мариупольский государственный университет, Украина.

Статья посвящена исследованию специфики исторического романа греческой писательницы Л. Псарафты “Улыбка Гекаты”. Рассматриваются жанрово-стилевые особенности произведения, акцентируется внимание на основных чертах художественного письма автора.

Ключевые слова: исторический роман, жанр, сюжет, наратор, хронотоп.

Potipak J. A. GENRE AND STYLISTIC PECULIARITIES OF L. PSARAFI'S NOVEL “THE SMILE OF HECATE” / Mariupol State University, Ukraine.

The article deals with the specifics of the historical novel of a Greek writer Litsa Psarafi “The Smile of Hecate”. Genre and stylistic peculiarities of the piece of art are considered, main features of artistic author's writing are focused on.

Key words: historical novel, genre, plot, narrator, chronotope.

Історичні твори завжди приваблюють читача масштабністю зображуваних подій, складністю побудови сюжету та хронотопу. Історичний роман – це твір, який побудований на історичному сюжеті й відтворює в художній формі якусь епоху, певний період минувшини. В історичному романі історична правда поєднується з правдою художньою, історичний факт – із художнім вимислом, справжні історичні особи – з особами вигаданими, вимисел уміщений у межі зображуваної епохи [див.: 4, с. 608].

Вивчення історичної прози якнайкраще підходить для знайомства з історією та культурою іншої країни, оскільки безпосередньо вводить читача в захоплюючий вир подій. Одним із таких творів, на нашу думку, міг би стати роман грецької письменниці Л. Псарафти “Посмішка Гекати”.

Л. Псарафти належить до сучасних грецьких авторів літератури для молоді. Вона народилась на острові Самос, зараз живе в Афінах. Працювала в консульстві та в американському посольстві у відділі перекладу. Об'їздила майже весь світ, і її подорожі стали джерелом натхнення для творчості. Вона є автором багатьох романів, які одержали численні грецькі та міжнародні премії [9, с. 7]. Її твори не залишаються непоміченими і завжди викликають схвальні відгуки: “Письменниця з майстерністю оповідача спонукає читача доторкнутися до героїв – міфічних, історичних, фантастичних, освітлює їх і робить домашніми та улюбленими. Передусім, доводить, що Грецька Історія – від міфології до нашого часу – є послідовною, єдиною, нерозривною та непорушною”, – зазначає Т. Данеллі на сторінках газети “Радикал” (“Ριζοσπάστης”) [7].

Роман “Посмішка Гекати” був написаний у 1995 р., а у 1996 одержав Державну премію Міністерства культури Греції як найкращий роман для молоді. У 2000 р. письменницю було номіновано на премію Г. Х. Андерсена – аналог Нобелівської премії в галузі дитячої літератури [7]. Її твори перекладені

різними мовами світу, але, на жаль, в Україні вона є відомою лише вузькому колу фахівців. З огляду на це, виникає потреба в усуненні прогалини у вивченні творчості Л. Псарафти.

Отже, метою статті є аналіз жанрово-стильових особливостей роману Л. Псарафти “Посмішка Гекати”, який допоможе виявити специфічні ознаки мистецького стилю грецької письменниці.

Важливим складовим компонентом сюжетно-композиційного аналізу історичного роману є просторово-часова організація твору [див.: 3, с. 14]. Дія роману розгортається на грецькому острові Самос у чотирьох хронологічно різних епохах, що пов'язані з видатними історичними подіями Греції. Головні героїні – чотири дівчини приблизно одного віку, які живуть у різні часи. Чотири розділи відповідно називаються за іменами героїнь: “Феано” (522 до н. е.), “Феонікі” (1042), “Арети” (1808) та “Тети” (1995). Під назвою розділу вказується рік, коли відбувається історія.

Починається роман своєрідним “прологом” під назвою “Арети” (1995). Літня жінка Арети дуже переймається через вчинок своєї онуки (що саме сталося, стає відомим лише в четвертому розділі). У родині Арети протягом багатьох десятиліть зберігається золота прикраса – дуже гарне кільце. Про його надзвичайну цінність родина дізнається випадково від знайомої – випускниці-археолога. Вона впевнена, що кільце було виготовлено в часи правління Полікрата, правителя Самоса в 6 ст. до н. е. І Арети замислюється над історією незвичайного артефакту.

Героїня першого розділу Феано – єдина дочка Полікрата, тирана Самоса в 6 ст. до н. е. Красива історія кохання Феано і майстра-ювеліра Рікоса зображується на тлі історичних подій. Полікрат постає як фігура неоднозначна. З одного боку, – це відомий правитель, який прославив свій острів завдяки технічним та духовним досягненням (портові устрої, водопровід, храм Гери – перший храм на території Греції, – школа Піфагора). З іншого, – це заколотник, узурпатор влади, який не зважає на почуття інших. Письменниця подає характеристики і оцінки діям Полікрата від імені різних людей, тим самим ніби пропонує читачеві самому зробити висновки.

До своєї героїні Феано авторка ставиться з любов'ю. Із рук коханого вона отримує “подарунок кохання”, який їй напроорочили Мойри при народженні, – золоте кільце, яке згодом з'єднає всіх чотирьох героїнь. Це кільце, яке наймолодша героїня Тети назвала “Посмішкою Гекати”, є, можливо, найголовнішим героєм роману. Воно ніби живе своїм життям, впливаючи на долю власників, яких, до речі, саме й обирає, і караючи тих, хто намагався заволодіти ним обманом. Навіть назва кільце, а відтак і назва самого роману, є символічною: у грецькій міфології Геката – богиня чаклунства, володарка страховищ і привидів, що насилала на людей жах і тяжкі сні [див.: 1, с. 250].

Феано гине через заздрощі богині Гери: блискавкою, вкраденою у свого чоловіка Зевса, вона вбиває Феано й осліплює Рікоса (найстрашніша кара для митця). Через кілька століть послушниця візантійського монастиря Феонікі випадково знаходить кільце. Незважаючи на те, що це поганська прикраса, Феонікі поступово почала носити її і навіть надихнула свого коханого Костянтина на створення ікони Богородиці, яка мала риси Феонікі й була прикрашена цим кільцем. Ікона одержала назву “Богородиця Прикрашена”. Через кілька днів після створення ікони почала плакати кривавими сльозами, попереджаючи про небезпеку. Коли в монастирі відновилися мир і тиша, Феонікі вирішили пожертвувати своє кільце Богородиці. Через деякий час на монастир напали пірати. Захищаючи монастир, у сутичці з ними загинув Костянтин. Велику частину монастирських скарбів, у тому числі й ікону Прикрашеної Богородиці, пірати вивезли на кораблі. Але знялася буря, корабель зі скарбами потонув, і лише неушкоджену ікону хвилі винесли на берег.

Із новою героїнею – Арети – ми знайомимося згодом. Історія її життя розгортається майже через вісім століть (за кілька років до початку Грецької Революції). Вона – дочка старости села на острові Самос. Кільце випадково знайшов її наречений Якуміс у морі. Молоді люди проходять через багато випробувань, щоб залишитися разом. І знову реальні події переплітаються з містичними.

За заповітом Арети, кільце має переходити до першої онуки, яка, у свою чергу, передасть його своїй першій онуці (за грецькою традицією, вони мають однакові імена). Отже, остання героїня, яка живе в наші часи, є родичкою Арети з третього розділу. Її теж звать Арети (як і її бабусю, яка теж з'являється в романі як дійова особа). Для розрізнення бабусі та онуки остання отримує зменшене ім'я Тети. Їй теж доводиться пережити велике кохання, яке закінчилося трагічно. Паралельно з розповіддю про Тети письменниця простежує шлях кільце, яке за будь-яких обставин залишалось у родині, навіть під час війни і скрути. Тети знаходиться в комі після аварії, яка трапилась, коли вона зі своїм коханим Телісом вирушили до Афін для участі у фіналі конкурсу краси. На вмовляння Теліса Тети бере з собою бабусине кільце, власне, краде його, а отже, заволодіває ним обманним шляхом, за що й отримує покарання. Фінал роману оптимістичний: опритомнівши, Тети знаходить у собі сили жити далі і визнає свою провину.

У романі широко використовуються такі просторово-часові плани, як ретроспекції, спогади, сні, які хоч і уповільнюють плин часу, або навіть зупиняють його, з іншого боку – сприяють пізнанню минулого (школа Піфагора і його вчення про безсмертність душі, події при дворі імператриці Зої, які передують

появі Костянтина на острові та пояснюють її, спогади бабусі Арети про події під час Другої світової війни), дозволяють проаналізувати деякі вчинки – власні, самих оповідачів, або інших героїв (спогади Феано про технічні досягнення і розквіт Самоса під час правління Полікрата, зустріч Феонікі та Костянтина на морі, знайомство Тети і Теліса, подорож Софії до Гамбурга), передбачити майбутнє (сон Феано про загибель батька) тощо. Поряд із життям героїв подаються епізоди з життя простого грецького народу (сцена на пристані, описання свята на честь богині Гери, тяжке становище народу під час турецького панування тощо). Така ускладнена організація часу, яка усвідомлюється і як синтез, і як розвиток, і як рух, і як складкоємність поколінь, об'єктивно є передумовою зображення життя окремої людини в контексті історичних подій, коли її доля відбиває в собі долю народу й суспільства [3, с. 14].

Наративна структура в усіх чотирьох розділах роману різна. У першому і третьому наратор гетеродієгетичний, проте не один і той же: про це свідчить його лексика та манера опису, що суттєво відрізняються в обох випадках і дають підстави стверджувати, що він є сучасником описуваних подій, розділених у часі століттями. Від імені розповідача, як вигаданої автором особи, в історичних романах ведеться розповідь про події і вчинки персонажів, за його допомогою формується весь уявний світ твору. Позиція розповідача в них нейтральна і характеризується часо-просторовою віддаленістю. У другому розділі наратор автодієгетичний, тобто оповідь ведеться від імені головної героїні Феонікі, безпосередньої учасниці подій, які вона описує крізь призму свого суб'єктивного, особистісного сприйняття. Четвертий розділ складається з чергування внутрішніх монологів кількох героїв, отже, в ньому послідовно виступають чотири гомодієгетичних наратора: Асиміна, Софія, Арети й Тети. У свою чергу, ці внутрішні монологи оповідачів ускладнюються спогадами, ліричними відступами тощо.

Історичні постаті, показані в романі, “виписані” ретельно й постають цілком “живими” людьми, не позбавленими емоцій та почуттів. Так, тиран Полікрат, якого боялися й ненавиділи підлегли, намагалися використовувати “наближені”, зображений як мудрий політик, який хоче, щоб його острів квітнув і здобув славу в усій Греції. Він увів великі податки, чим викликав обурення народу, але ж він збудував порт, храм Гери, водопровід, скасував борги народу та забезпечив його робочими місцями. Також він постає люблячим батьком, який заради щастя своєї дитини згоден на все.

Цілком позитивним у романі є образ Костянтина – новелісіма (один із найвищих титулів у Візантії [2]), дядька візантійського імператора Михайла V Калафата, якого після повстання народу і повалення імператора було відправлено на заслання до Самосу. В історичних хроніках М. Пселла Костянтин зображений зухвалим інтриганом, який не зупиняється ні перед чим, щоб досягти своєї цілі [2; 5; 6]. Проте письменниця наділяє свого героя щирим серцем, здатним на великі вчинки. Він цілком спокутує свою провину, працюючи при монастирі, і відкриває в собі хист іконотворця. Його ікона “Богородиця Прикрашена” стає чудотворною і протягом багатьох століть допомагає всім, хто до неї звертається, і не лише християнам, а сам Костянтин гине, вступивши у двобій із піратами, що напали на монастир, і так і не встигає сказати Феонікі про свої почуття до неї.

Безумовно, вдалим прийомом є введення в канву роману різних жанрів, як художніх, так і історичних документів (наказів, офіційних листів тощо). У романі багато звернень до грецької міфології, загадкових містичних історій (наприклад, пророцтва Мойр на честь народження Феано [9, с. 13-14], легенда про перстень Полікрата, описана Геродотом [9, с. 41-43]), християнських легенд (про святу Олену [9, с. 72], про заснування церкви Прикрашеної Богородиці [9, с. 125-126]), які роблять розповідь захоплюючою.

Описуючи життя своїх героїв, Л. Псарафти також зупиняється на актуальних проблемах сучасності: заробітчання (батьки Тети вимушені працювати в Німеччині, щоб забезпечити дітям майбутнє), наркоманія, самотність, пошуки розради у віртуальному світі Інтернету, морально-етичні проблеми.

Отже, історичний роман грецької письменниці Л. Псарафти “Посмішка Гекати” є цікавим з погляду жанрово-стильової специфіки. Художній задум, що ґрунтується на реальних і легендарних фактах, реалізується через синтетичне взаємодоповнення епічного мислення ліричним змістом і спонукає читача до роздумів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гловацька К. Міфи Давньої Греції / К. Гловацька. – К. : Веселка, 1991. – 264 с.
2. Дашков С. Императоры Византии [Электронный ресурс] / С. Б. Дашков. – Режим доступа : http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/History/daschk/47.php
3. Калинчук А. Історичні романи І. Нечужа-Левницького: особливості поетики : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.01 / А. М. Калинчук. – К., 2001. – 20 с.
4. Літературознавчий словник-довідник / Р. Гром'як, Ю. Ковалів, В. Теремко. – К. : ВЦ “Академія”, 1997. – 752 с.
5. Пселл М. Хронография [Электронный ресурс] / Михаил Пселл. – Режим доступа : http://www.vostlit.info/Texts/rus17/Psell_M/predl1.phtml?id=6709

6. Μαρκιανός Σ. Θεματική ιστορία. Β' Λυκείου / Σ. Μαρκιανός, Ζ. Ορφανουδάκης, Ν. Βαρμάζης. – Αθήνα : Οργανισμός εκδόσεων διδακτικών βιβλίων, 1988. – 192 σ.
7. Συγγραφέας Λίτσα Ψαραύτη [Elektronний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.psarafti.gr>
8. Σφυρόερας Β. Ιστορία νεότερη και σύγχρονη. Γ' Γυμνασίου / Β. Σφυρόερας. – Αθήνα : Οργανισμός εκδόσεων διδακτικών βιβλίων, 2006. – 302 σ.
9. Ψαραύτη Λ. Το χαμόγελο της Εκάτης / Λ. Ψαραύτη. – Αθήνα : Εκδόσεις Πατάκη, 1995. – 205 σ.

УДК 821.161.2-343.09 + 929 Ярмиш

ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІСТЬ КАЗКОВОЇ ПРОЗИ Ю. ЯРМИША

Проніна О. В., аспірант

ДЗ “Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”

Стаття присвячена дослідженню інтертекстуальності в казковій прозі Ю. Ярмиша. Ця тема є актуальною в сьогоденному літературознавстві. У розвідці зроблено огляд наукових досліджень про інтертекстуальність. Виявлено ознаки інтертекстуальності в творах письменника. Для аналізу взято казки “Вітер у голові”, “Золота Рибка”, “Червона Шапочка”. Ці ознаки дають можливість говорити про неповторність ідіостилю автора.

Ключові слова: інтертекстуальність, інтертекст, літературна казка, ремінісценція, натяк, цитата, текст-донор.

Пронина Е. В. ИНТЕРТЕКСТУАЛЬНОСТЬ СКАЗОЧНОЙ ПРОЗЫ Ю. ЯРМЫША / ГУ “Луганский национальный университет имени Тараса Шевченко”, Украина.

Статья посвящена исследованию интертекстуальности в сказочной прозе Ю. Ярмиша. Данная тема является достаточно актуальной в сегодняшнем литературоведении. В исследовании сделан обзор научных работ об интертекстуальности. Выявлены признаки интертекстуальности в произведениях писателя. Для анализа были взяты сказки “Ветер в голове”, “Золотая Рыбка”, “Красная Шапочка”. Данные признаки дают возможность говорить о неповторимости идиостиля автора.

Ключевые слова: интертекстуальность, интертекст, литературная сказка, реминисценция, намёк, цитата, текст-донор.

Pronina O. V. INTERTEXTUALITY OF FAIRY-TALE PROSE OF Y. YARMYSH / SI “Luhansk Taras Shevchenko National Univesity”, Ukraine.

The article is devoted research of intertextuality in fairy-tale prose of Y. Yarmish. This theme is actual enough in today's literary criticism. In this article we review the work on intertekstuality. Found out the signs of intertextuality in works of writer. For the analysis were collected fairy-tales “Wind in a head”, “Goldfish”, “Red little Cap”. These signs enable to talk about the uniqueness of author's idiosstyle.

Key words: intertextuality, intertext, literaryin fairy-tale, reminiscence, hint, quotation, text-donor.

У цій розвідці ми робимо спробу дослідити казкові твори сучасного українського дитячого письменника Ю. Ярмиша в руслі інтертекстуальності. За визначенням “Літературознавчого словника-довідника” (за редакцією Р. Гром’яка) цей термін має таке формулювання: “Інтертекстуальність (*лат. inter – між і textum – тканина, зв’язок, будова*) – основне поняття текстології постструктуралізму, запроваджене 1967 Ю. Крістевою для вивчення різних форм і напрямів письма (цитата, центон, ремінісценція, алюзія, пародія, плагіат, трансформація, інваріанта, стилізація тощо) в одній текстовій площині” [4, с. 309].

Розуміння інтертекстуальності є актуальним питанням у сучасному літературознавстві. Мета нашої роботи – комплексний розгляд інтертекстуальних зв’язків і визначення ролі інтертекстуальності та її категорій у формуванні жанру літературної казки, аналіз творів Ю. Ярмиша з виявленням у них ознак інтертекстуальності. Перед нами постають завдання: зробити огляд наукової літератури, яка присвячена вивченню інтертекстуальності та інтертексту, його різновидів; здійснити аналіз творів Ю. Ярмиша для вияву в них інтертекстуальності як невід’ємної ознаки художнього тексту. Предметом дослідження – особливості категорії інтертекстуальності в літературних казках Ю. Ярмиша.

У сучасній дитячій літературі інтертекстуальність відіграє велику роль, бо майже жоден твір не залишається без краплень у нього інших художніх текстів. Літературна казка орієнтується на використання прототипної моделі фольклорної казки, що дає змогу говорити про до інтертекстуальність природи літературної казки. Уперше термін “*інтертекстуальність*” вжито французькою дослідницею літератури та мови, постструктуралісткою Ю. Крістевою. Цей термін було використано для позначення загальних ознак текстів, які говорять про зв’язок між ними. Завдяки такому зв’язку тексти або певні їх частини можуть багатьма різноманітними засобами посилатися один на одного, такі посилання бувають